

En kort introduktion till kosmologiska teman inom

ISLAMISK KONST & ARKITEKTUR

– en andlig resa i gränslandet mellan
punkt och periferi

max.dahlstrand@islamutbildning.se

DEF: ISLAMISK ARKITEKTUR

- Form följer funktion av en given aktivitet som kan härledas till islams praxis.
- Form följer kulturella kontext och lokala seder och bruk i byggnad med muslimskt innehåll.
- Sufiernas strävan att genom form finna sätt att uttrycka sin längtan efter Guds närhet

DEF: ISLAMISKA MÖNSTER

- 1) Transkriberat med kalligrafi ur Koranen.
- 2) Uppfanns 900–1500 e.Kr., dekorera byggnader i muslimska kulturer
- 3) Härledas från punkt 2, men skapad senare.
- 4) Sufiernas strävan att genom form finna sätt att uttrycka sin längtan efter Guds närhet

Islâm (arab.) betyder...

Hängivandet till Gud;
Fogandet till Guds vilja;
Frid, fred;
Trygghet;
Hälsa, välbefinnande

Sûfi (arab.)

betyder antagligen ”ylle”, men ingen vet helt säkert.

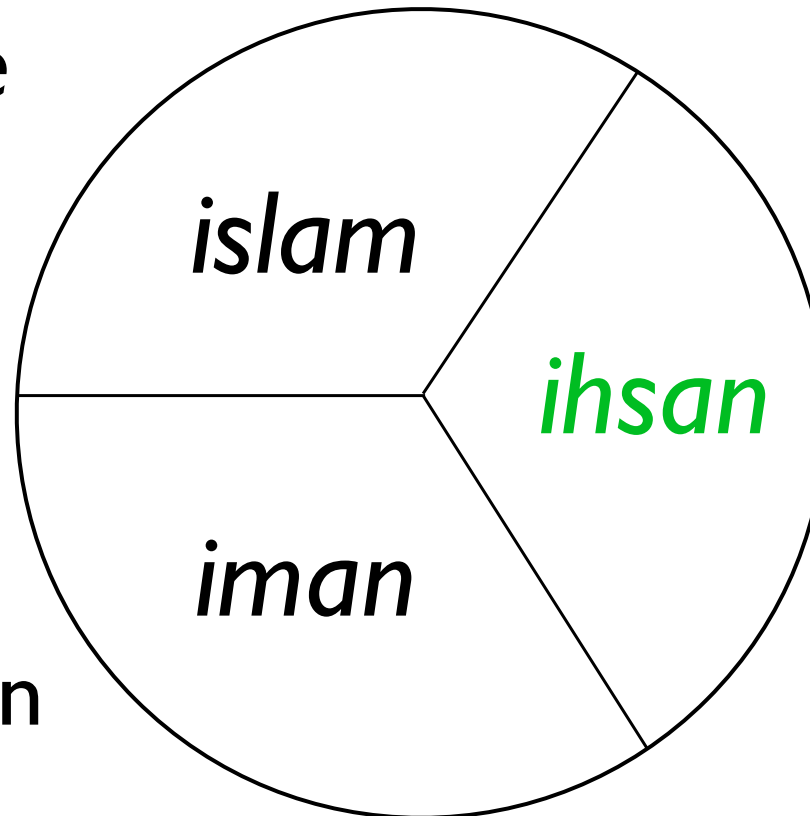
Hasan al-Basri, som är den första som använt ordet sufi i betydelsen ”mystiker/asket/Guds vän”, sa:

”Den som praktiserar vad som är känt kommer Gud undervisa vad som inte var känt. Denne person är en sufi.”

Hasan al-Basri föddes kort efter Profeten Muhammads tid.

ISLAM

Yttre aspekten
– 5 pelare
(jurisprudens)

Inre aspekten
– tron
(teologi)

**Andliga
aspekten**
– perfektion i
hjärtat;
visshet
(sufism)

SYFTET MED ISLAM

- att komma nära Gud
att få ett rent hjärta

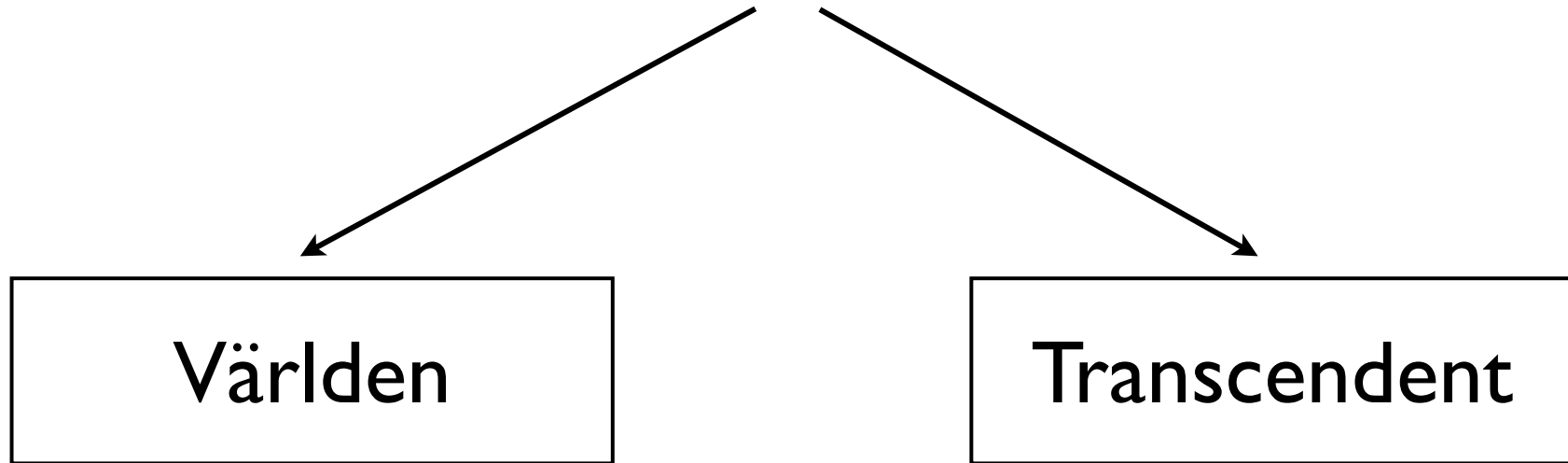
Hur kommer man nära Gud?

- Genom att lära känna Gud

Hur lär man känna Gud?

- Med kunskap om Gud

KUNSKAP OM GUD

Gud talar genom
våra sinnesintryck
och logiska
slutledning.

Gud talar via
SYMBOLER
så vi kan förstå
det inga ord kan
förklara.

Det viktiga är vad symbolen kommunicerar
– den **mening** och **verklighet** den
avtäcker.

*>> Bland er Herres tecken är natten och dagen,
solen och månen. Fall inte ned på ert ansikte
inför solen, inte heller inför månen;
fall ner i tillbedjan inför Gud som har skapat dem
– om det är Honom ni vill dyrka. << (41:37)*

KONST & VETANDE

”Att **VETA** är själen som föreställer sig formen av det som är känt.

KUNSKAP är det **kändas form** som bor i själen hos vetaren.

KONST är manifesterandet av den kunskap **vetaren** har i sin själ, och sedan placerad i materia.”

Ikhwan al-Safa

Sawwâra (arab. ”form”)

- **sûra** (form; kapitel i en bok)
- **tasawwur** (föreställning / fantasi)
- **taswîr** (rita, måla, FORMGE)

Konst är allt vi tillverkar praktiskt
och intellektuellt som speglar kunskap
(i motsats till nonsens).

KONSTNÄREN måste därför

VETA för att äga någon typ av

FORM i sitt medvetande.

Ikhwan al-Safa

KUNSKAPENS SYFTE

”Det mest perfekta av allt som är känt är Gud. Kunskap om Honom –d v s kunskap om gudomlig enhet– är den mest utmärkta gren av kunskap och nödvändig för alla rationella varelser. Men denna vetenskap, trots perfekt och fullkomlig i sig, kan inte tydas utan kunskap i de övriga vetenskaperna –t ex kunskap om himlakropparna. Alla vetenskaper härstammar från vetenskapen om Guds enhet.”

Al-Ghazali

MÄSTARE & ELEV

Själen **som vet** (alim) – har verklig kunskap

Själen **som söker kunskap** (murid) – har
potentiell kunskap.

Relationen mellan lärare och elev är som den
mellan den Universiella Själen och den
individuella.

Ju mer kunskap vi har, desto mer fulländat blir
den konst vi tillverkar och desto närmare
kommer vi Gud.

Ikhwan al-Safa

PERFEKTION & KVALITET

Perfektion kan bestämmas genom att mäta kvalitén av något vi **formgivit** jämfört med det som **Formgivaren** (Gud) skapat.

Perfektion kan uppnås genom att förstå de nödvändiga komplementära koncepten: **konfiguration, rörelse, ljus och renhet i form.**

Ikhwan al-Safa

NÖDVÄNDIGA KOMPLEMENTÄRA FORMER

Den ädlaste och mest perfekta...

...av konfigurationer är **SFÄREN**

...av rörelser är den **CIRKULÄRA**

...av ljus är det **VÄSENTLIGA LJUSET**

...av alla attribut är det **TRANSPARENTA**

Ikhwan al-Safa

” Gud älskar den som söker
perfektion i sitt hjärta.”

Profeten Muhammad

GUDS VERK SOM FÖREBILD

Ett sätt att närma sig Gud är
att försöka **imitera/simulera Guds verk**.

Inom konsten kan det handla om att
”**kopiera**” **mönstren** och **kvalitéerna** som vi
empiriskt kan se i **Guds skapelse**. För Gud är
den bästa Formgivaren.

>> Det är Han som har skapat sju himlar
som välver sig över varandra. Du kan inte
upptäcka någon brist eller ofullkomlighet i
den Nåderikes skapelse; men lyft på nytt din
blick mot himlen – ser du någon spricka? <<
(67:3)

” Förvärva inom dig själv
Guds attribut (namn). ”

Profeten Muhammad

GUDS 99 NAMN

*>> Gud är fullkomlighetens sköna namn;
anropa Honom med dessa...<< (Koranen)*

*” Gud har 99 namn, uppräknaren av dessa träder
in i Paradiset. ” (Profeten Muhammad)*

3 kategorier:

- 1) Essens – t ex *Sanningen* (endast för Gud)
- 2) Handling – t ex **Formgivaren** (Guds relation till världen)
- 3) Attribut – t ex *den Levande* (mellan essens & handling)

Människans sätt att uppföra byggnader liknar
Guds handling att skapa världen:

- 1) Designa
- 2) Skapa
- 3) **Formge**

Al-Ghazali

Icke-animaliska former i konsten

1) Att skapa liv hör till Guds unika attribut. Det är fruktlöst immitera något som vi inte äger (t ex möjligheten att skapa). Gör vi det ändå blir produkten nonsens, dvs ej baserad på kunskap, och dessa aktiviteter fjärrar oss från Gud. Men människan äger möjligheten att **FORMGE**.

2) De tidiga generationerna av muslimska tänkare och konstnärer fascinerades av **symbolerna** i Koranen som kallade vår uppmärksamhet till himlakropparnas geometriska former. De såg Guds "hand" i den **perfekta sfären**, ett universum fritt från skavanker, ett **heltäckande mönster av perfekt design**. Studiet av geometri blev därför ett sätt att få kunskap om Gud. Och kunskap om Gud leder till Guds närhet.

ISLAMISKA MÖNSTER

Prisa Guds Enhet genom mångfalden
i Guds skapelse

en strävan att immitera Guds akt
att formge med perfektion

ett heltäckande mönster utan brister
och skavanker

Allt börjar med...

PUNKTEN

”Punkten är symbolen för Guds Essens, dold bakom Hans mångfald av slöjor (skapelsen).”

Enligt sufierna är **punkten** geometrins princip så som talet **ett** är siffrornas princip.

Punkten är formlös, oberörbar och utan dimension.

Talet **noll** är till **ettan**
så som det ”**vita**” är till **punkten**.

Nollan och det ”vita” är symboliserar det
som ligger bortom vår fattningsförmåga och
uttrycks i **ettan** och **punkten**.

LINJEN

”Ett 3D-objekt är inget annat än punkten vars beslutsamhet är annat än punkten själv.

En linje avslutas i en punkt
– dess början och slut både **är** och **inte är**
en del av den.

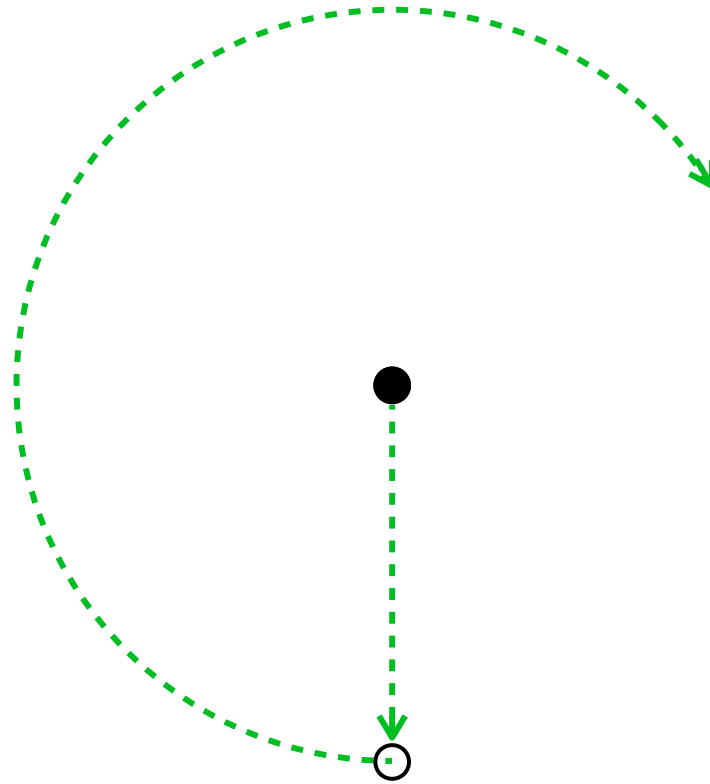
Planet är uppbygget av linjer, dvs punkter.
Det 3D-objektet är uppbyggt av plan, som är
linjer, som är punkter...

Punkten utgör själva principen för det som är fastställt och manifesterat. Gud, En, är ursprungskraften till allt manifesterat.

Punkten är till det 3-dimensionella så som Guds gudomliga Essens är till världen.”

Ibn Arabi

OMKRETSEN

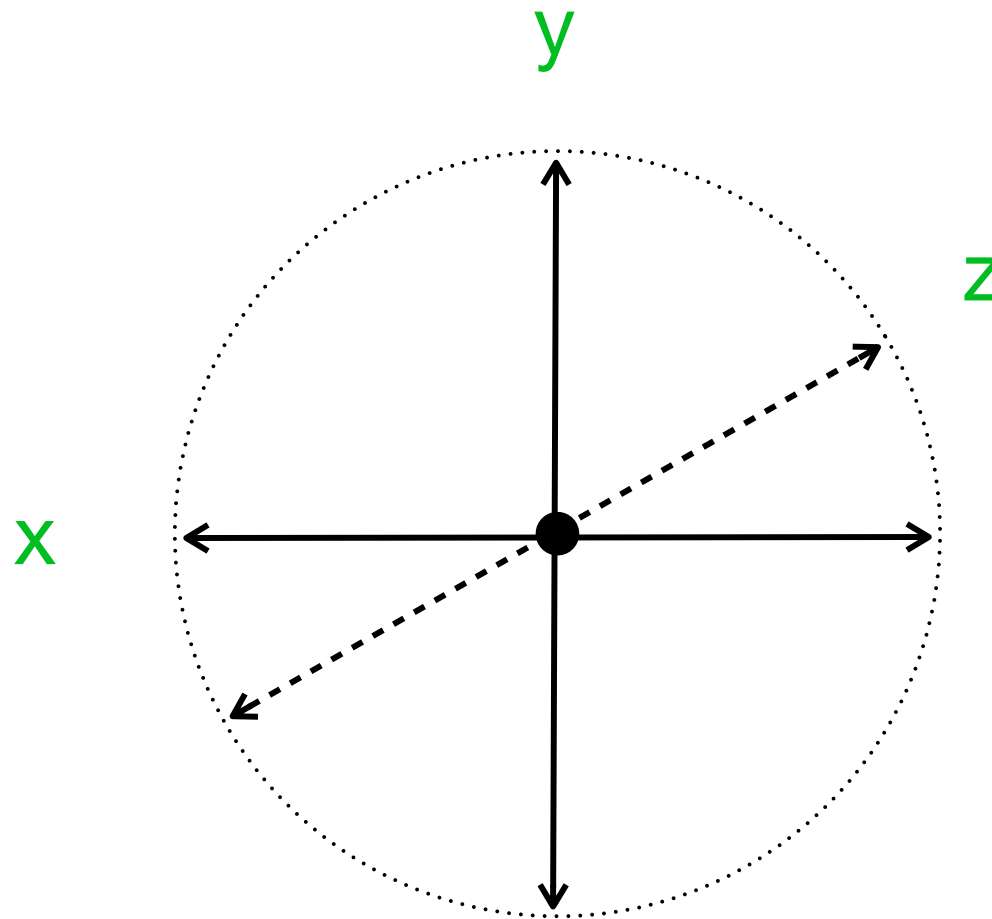

Linjen som strålar ut från punkten (navet) ut mot omkretsen (ytan, horisonten) representerar skapelsen (**världen och människan däri**).

>> Vi ska visa dem Våra tecken vid horisonten och inom dem själva. << (41:54)

Punkten är det första och **omkretsen** det sista.

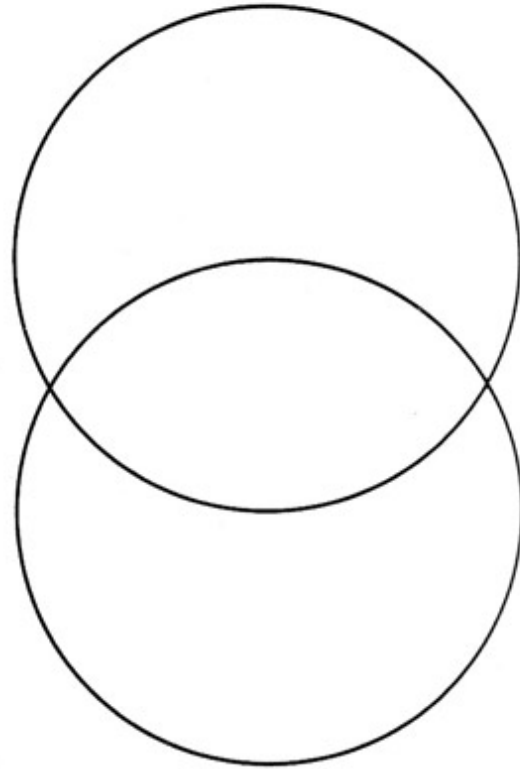
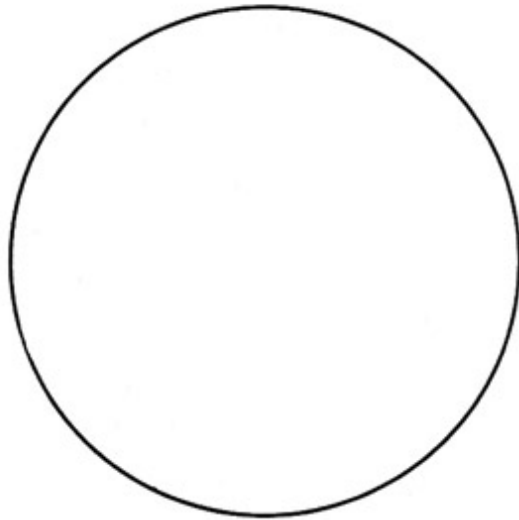
>> Han är den Förste och den Siste; Han är den Uppenbare och den Dolde och Han har kännedom om allt. << (57:3)

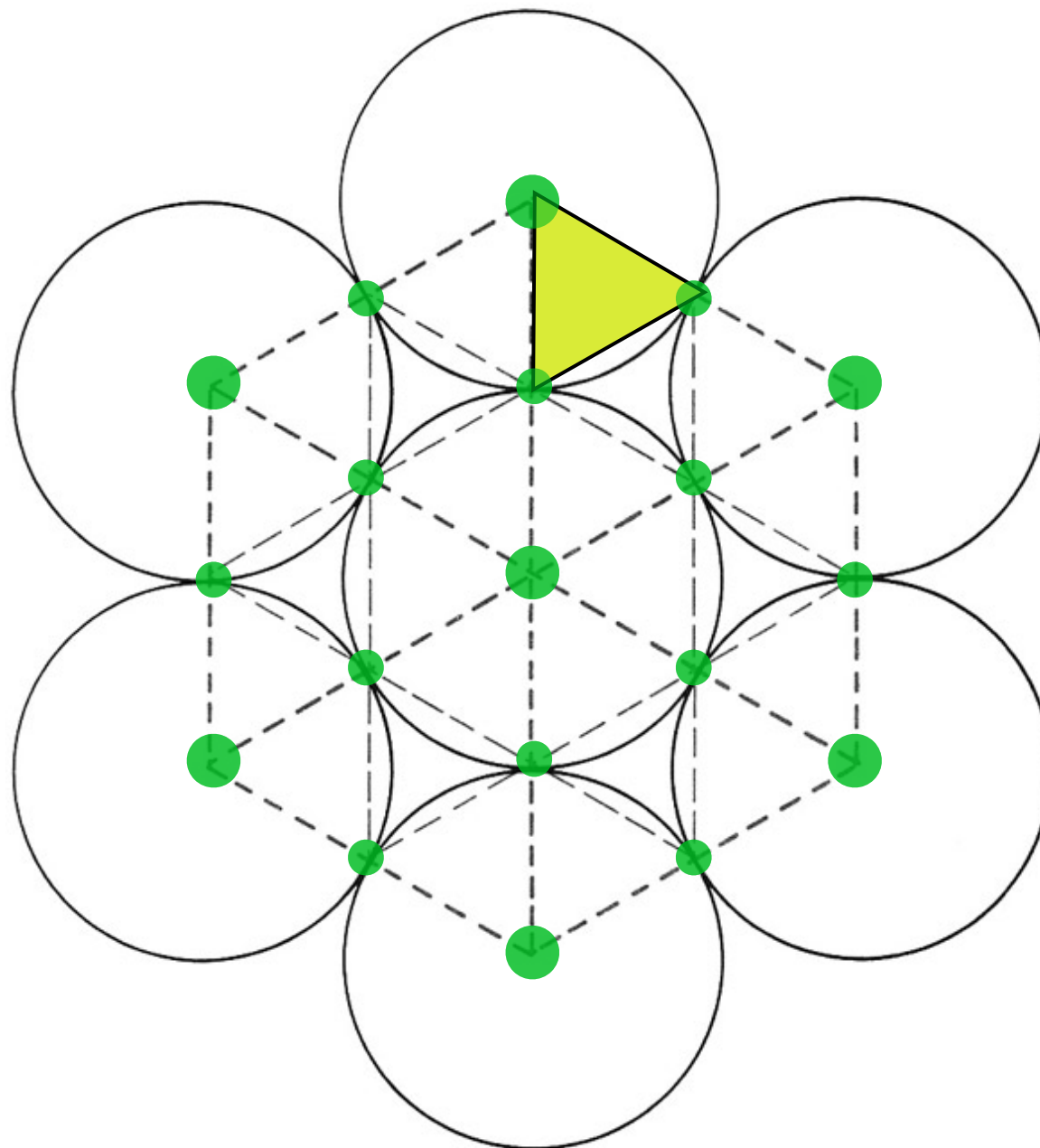

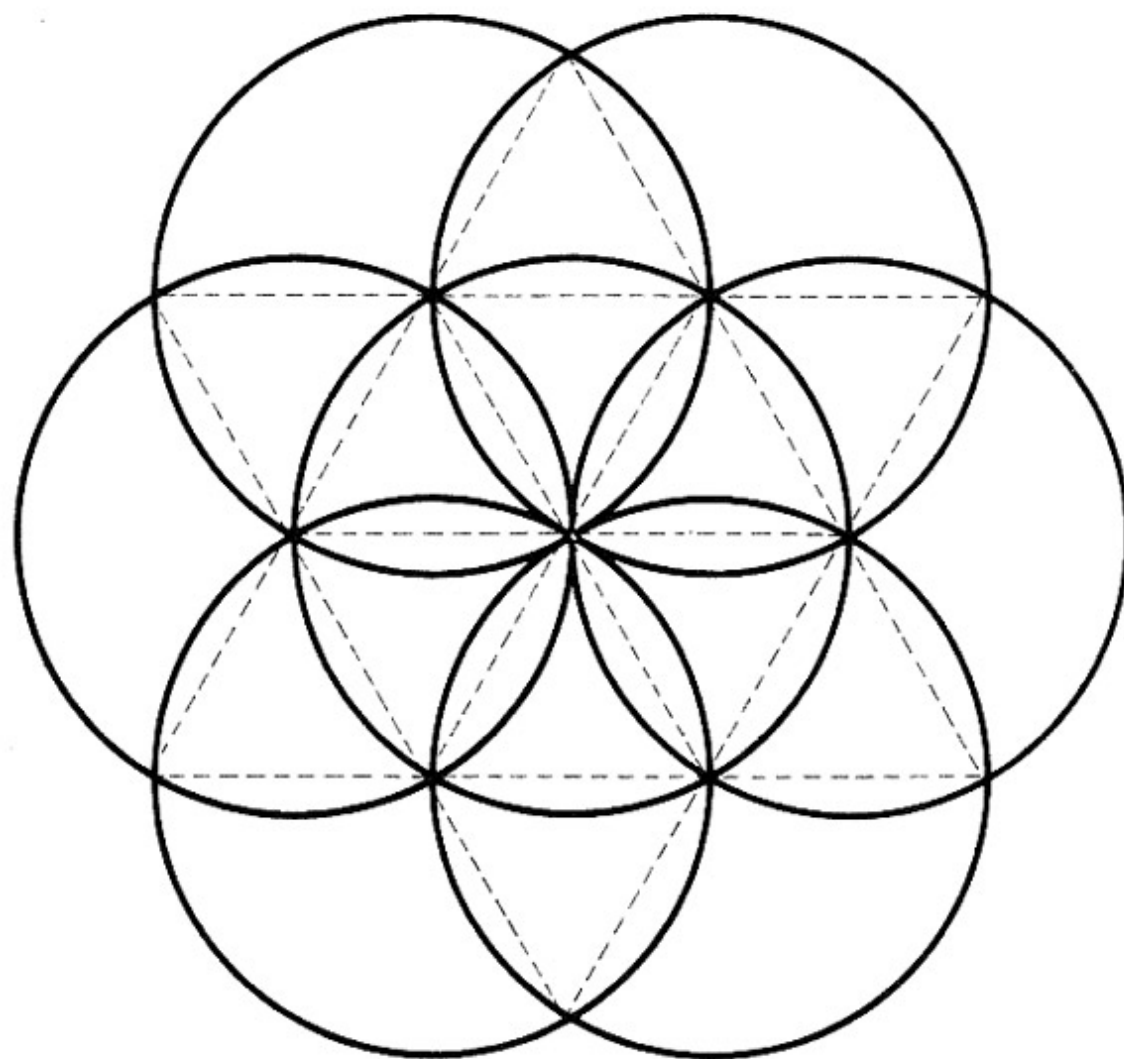
x, y och z-axeln representerar människan i Guds skapelse, och människans möjlighet att närma sig Gud.

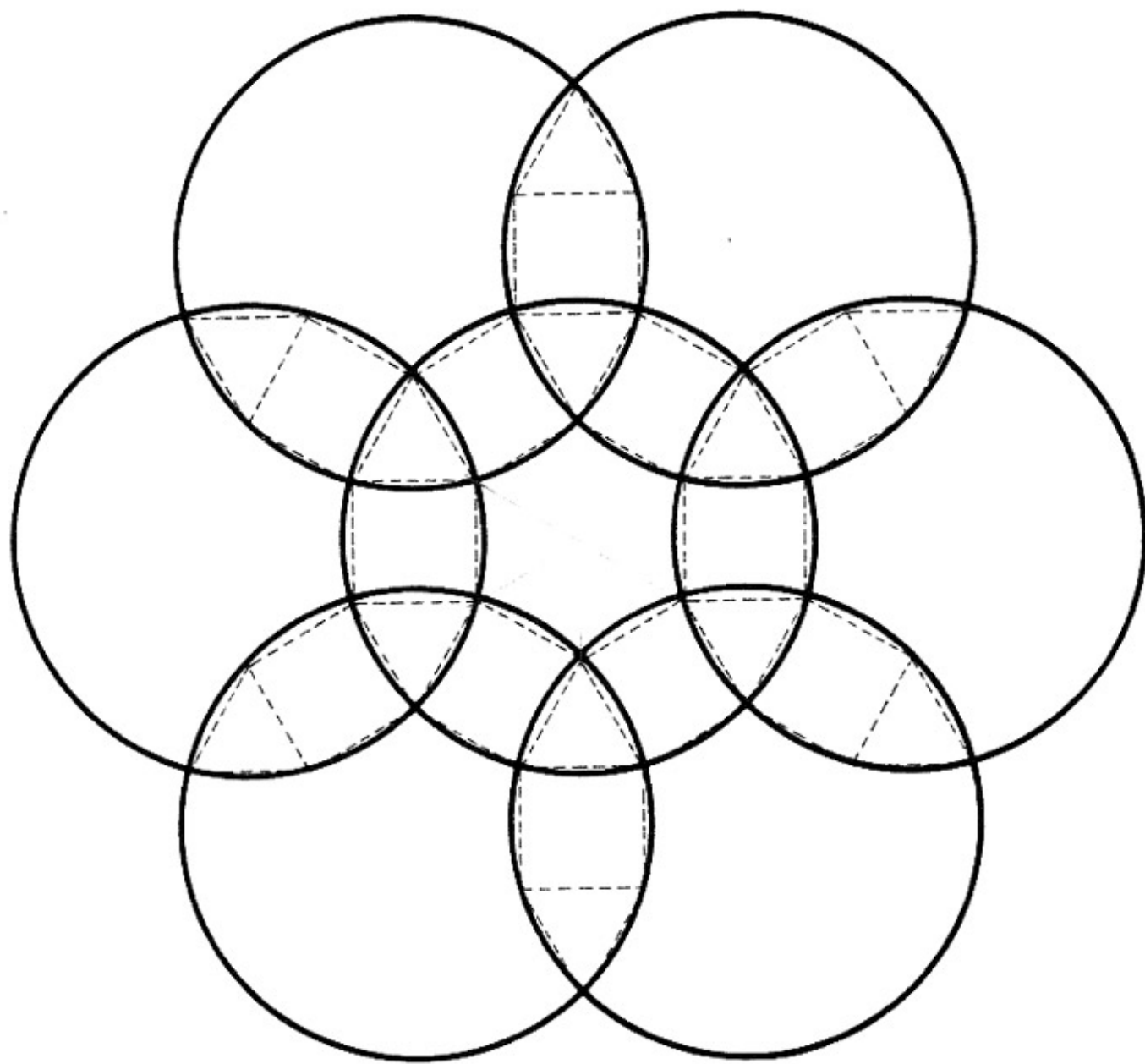
” Varken himlarna eller jorden
kan rymma Gud, *förutom*
den troendes hjärta.”

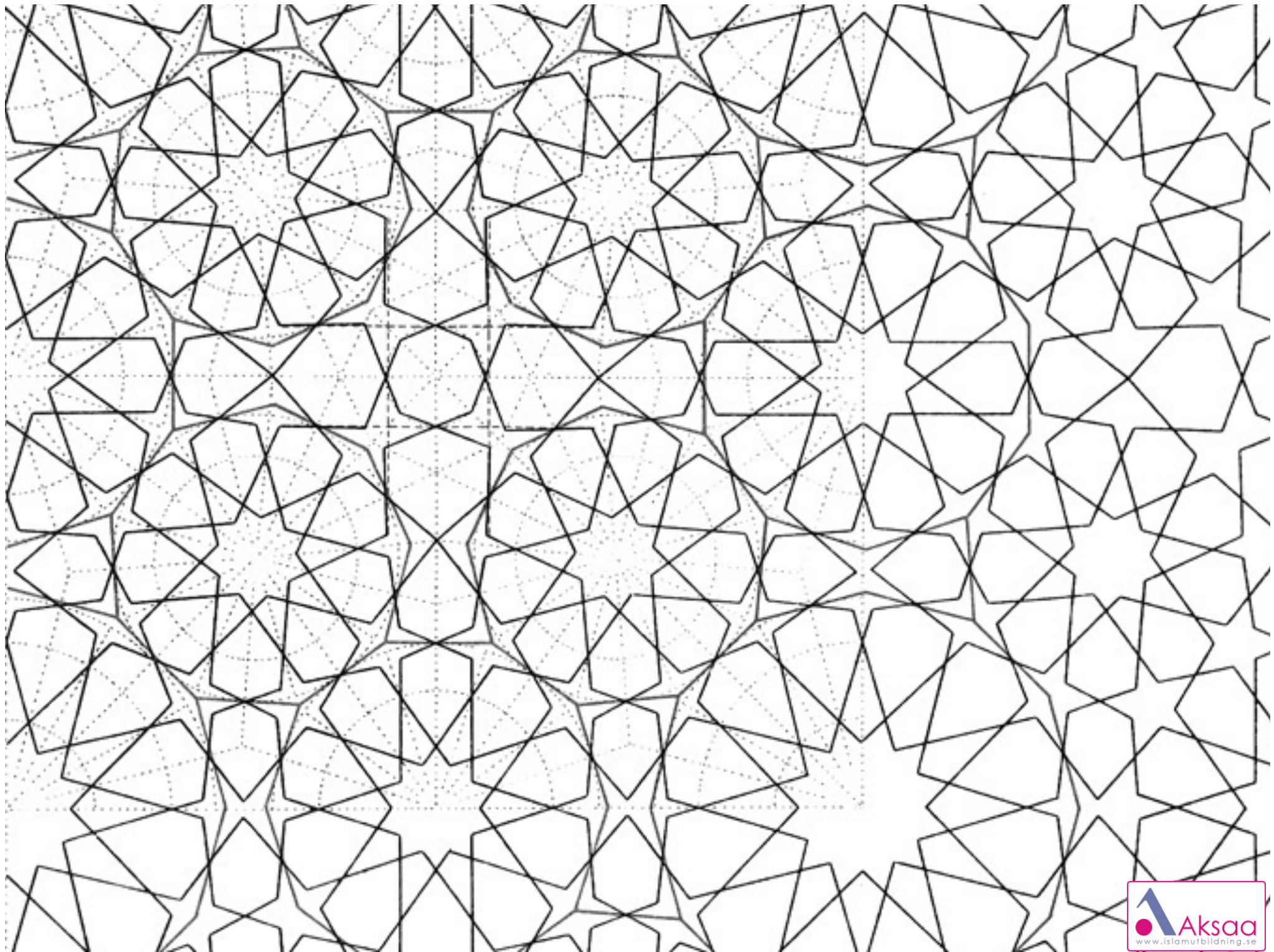
Profeten Muhammad

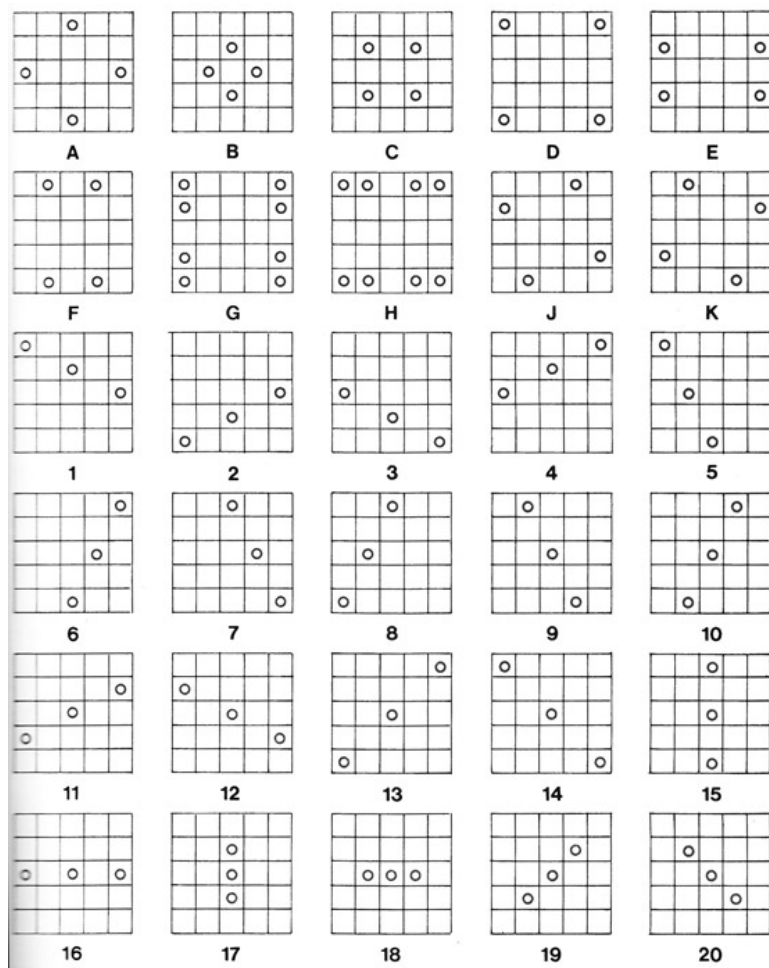

TALRUTOR

Så här talrutor med där tal i nummerordning är placerade exakt så att summan av valda tal inom ett mönster blir den samma som summan av andra tal då mönstret "vrids" enligt ett geometriskt system. Det finns en inneboende relation till mönster och tal.

11	24	7	20	3
4	12	25	8	16
17	5	13	21	9
10	18	1	14	22
23	6	19	2	15

Summan av talen i fig. A är samma som
summan av talen i fig. B, C, D, E (=52), etc...

ORNAMENTET

Ornamenten är en integrerad del av islamisk arkitektur,

på samma sätt som ansiktsdragen hos varje individ –trots att de är unika– alltid är igenkännliga som en människas och hör till denne.

Ornamenten (ytan) och byggnaden (fundamentet) har samma syfte, att prisa Guds enhet.

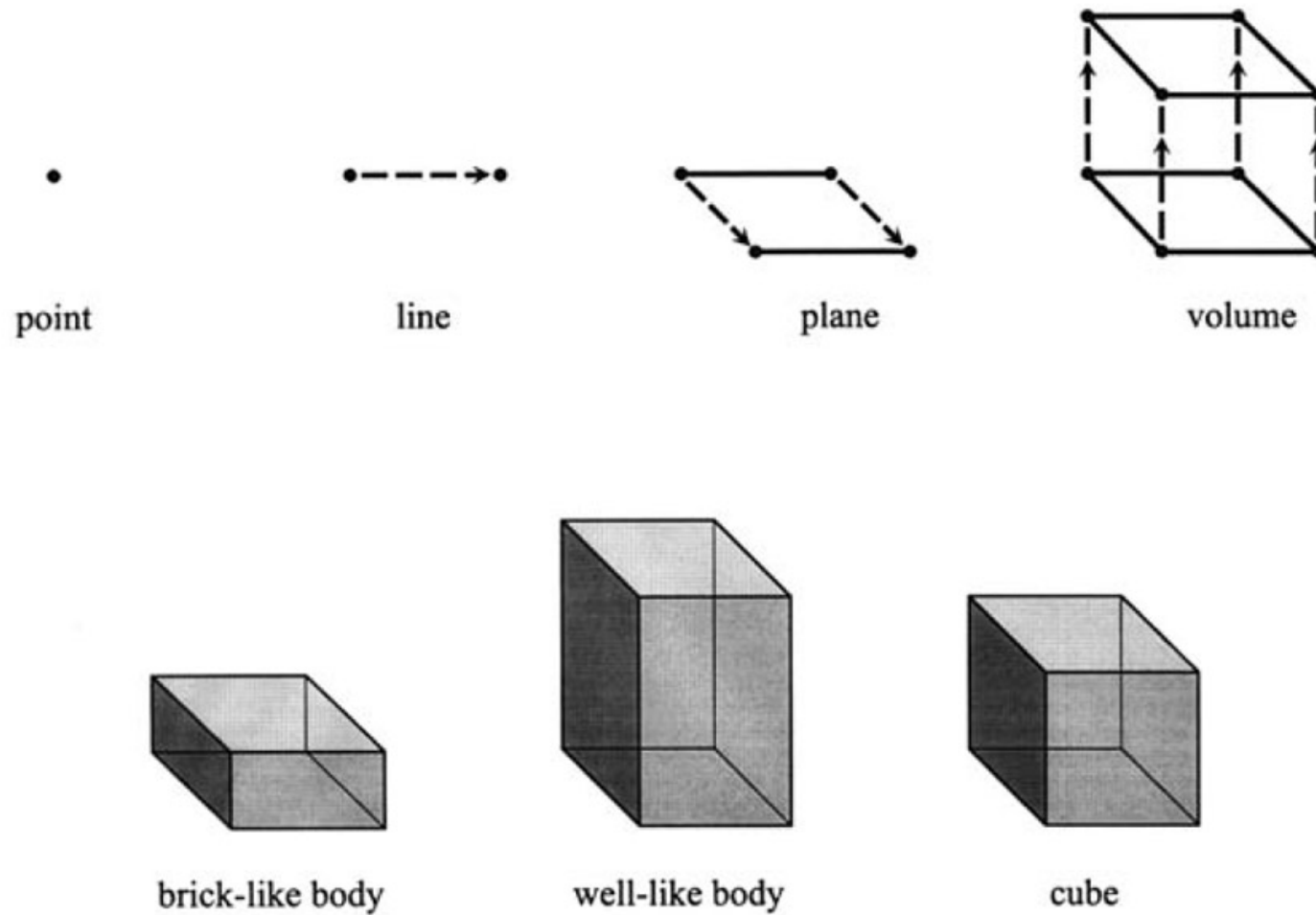
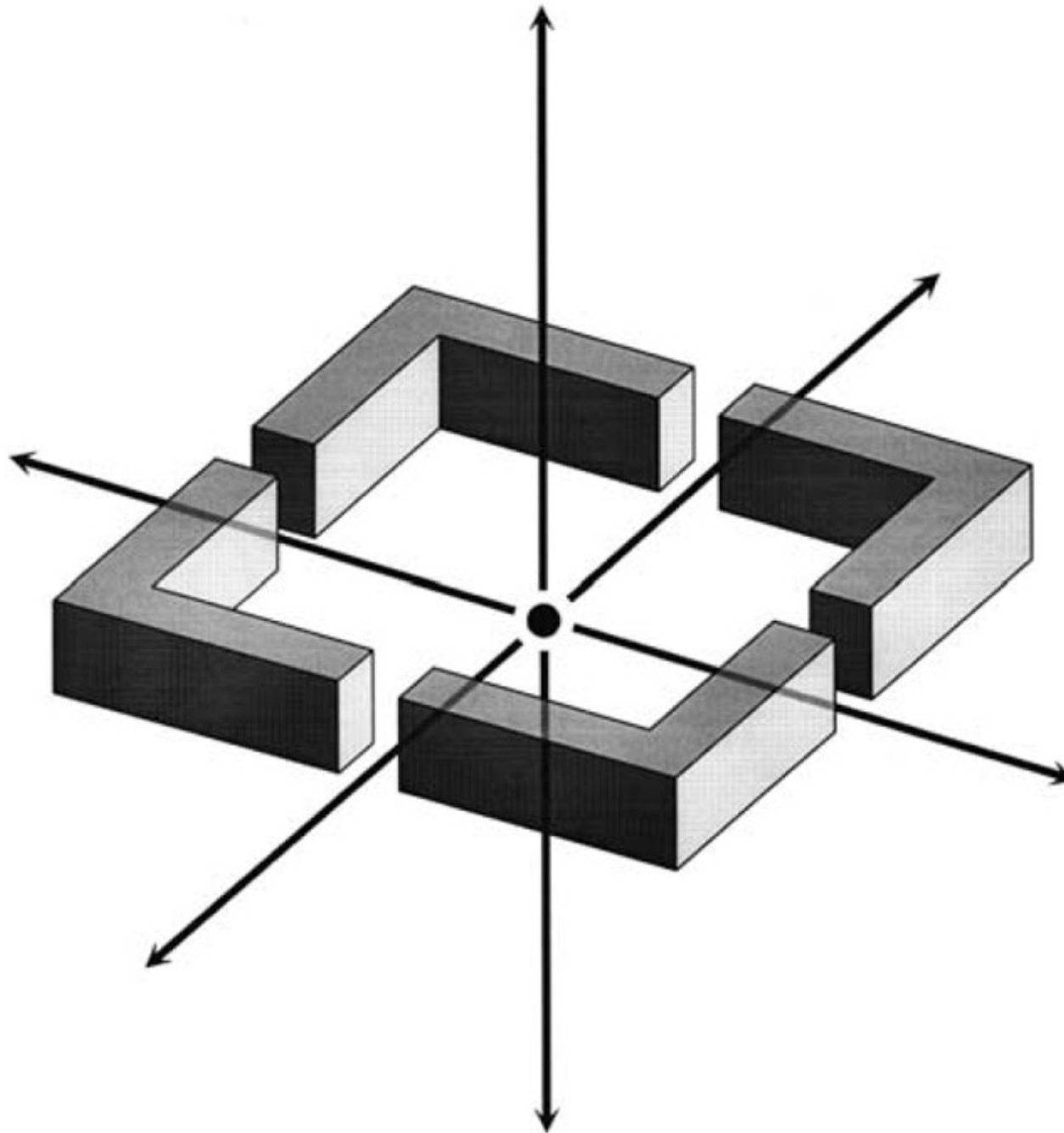

Fig. 4.6 The point as the generative principle of rectilinear bodies according to the Ikhwān.

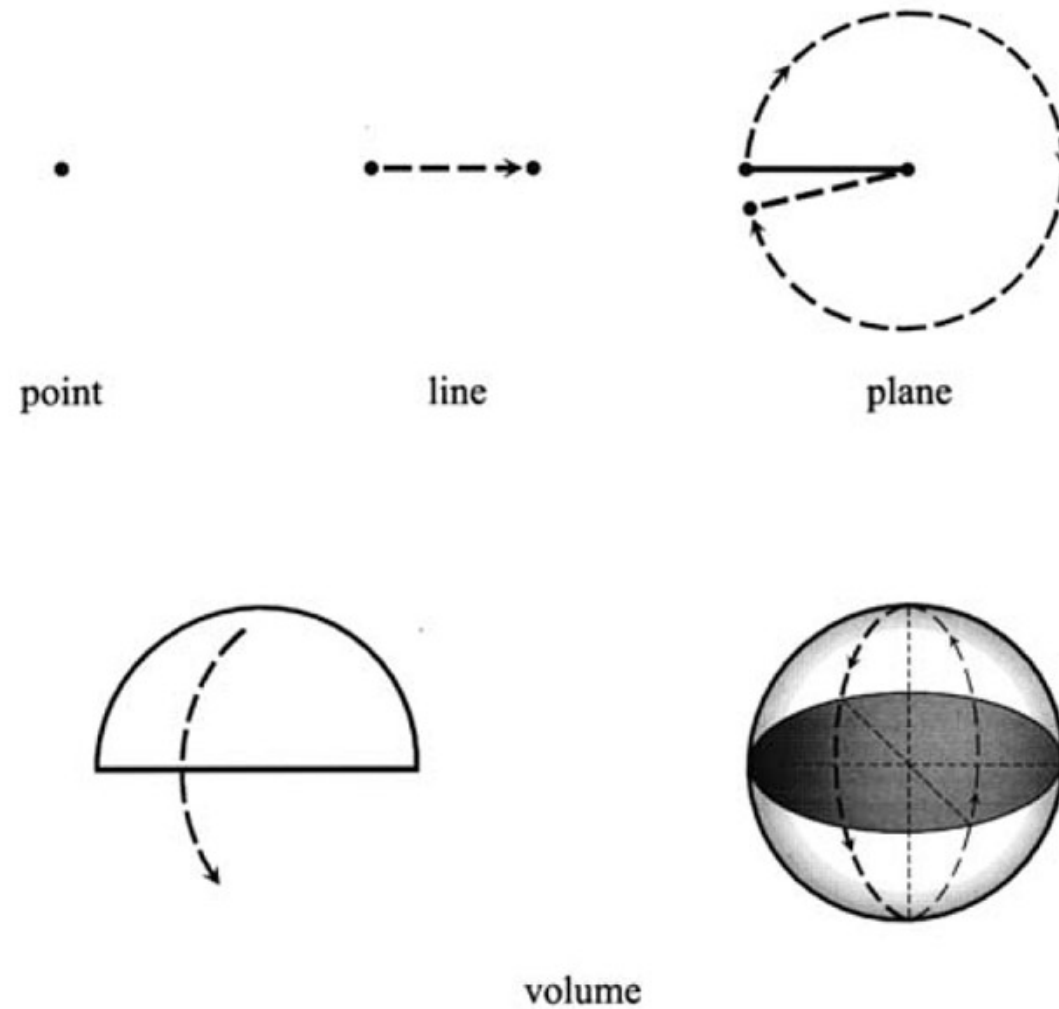
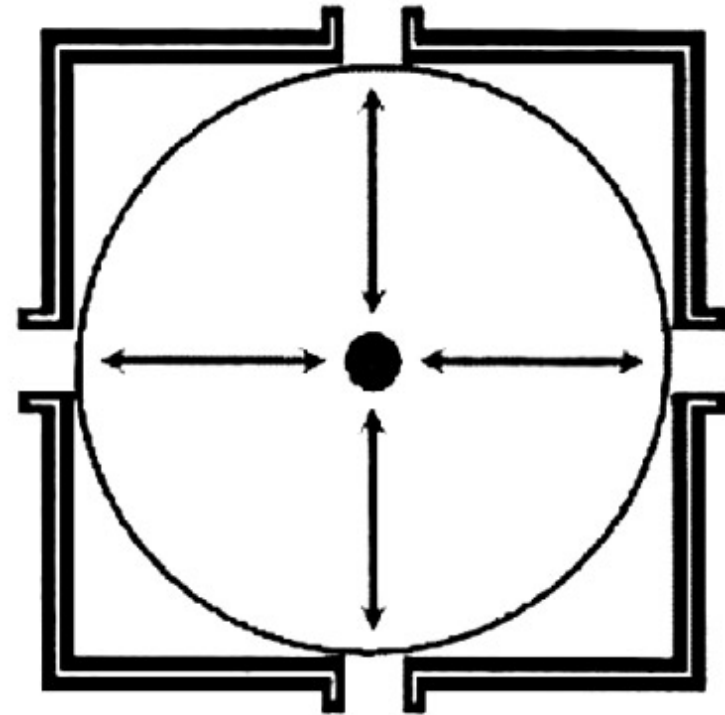
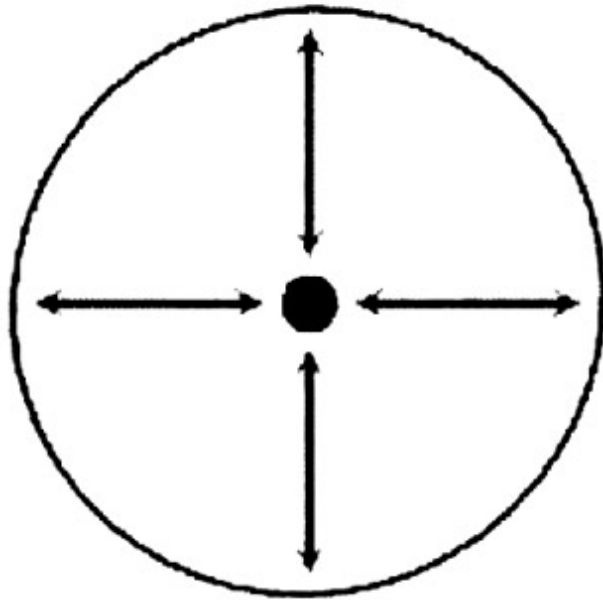
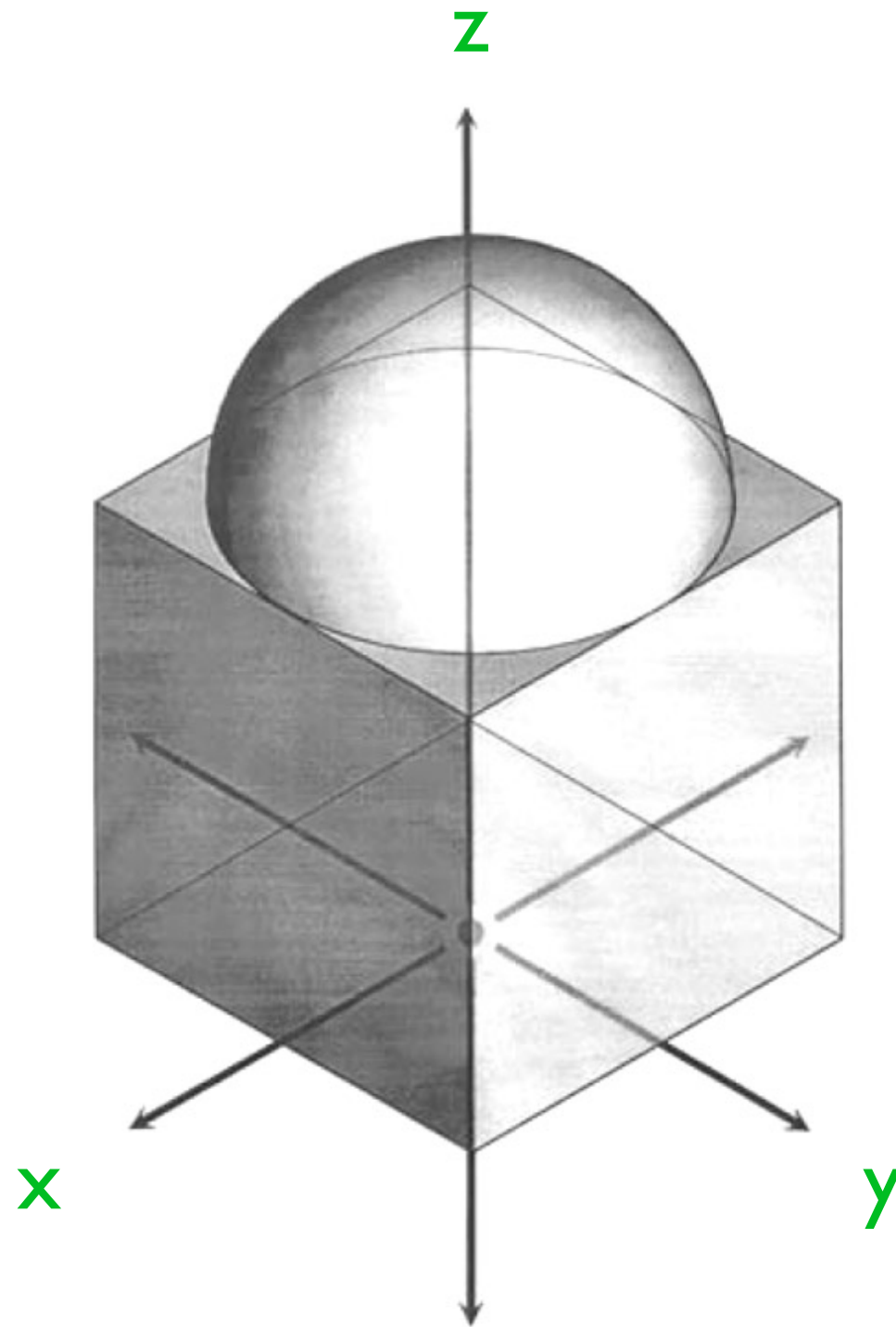

Fig. 4.7 The point as the generative principle of spherical bodies according to the Ikhwān.

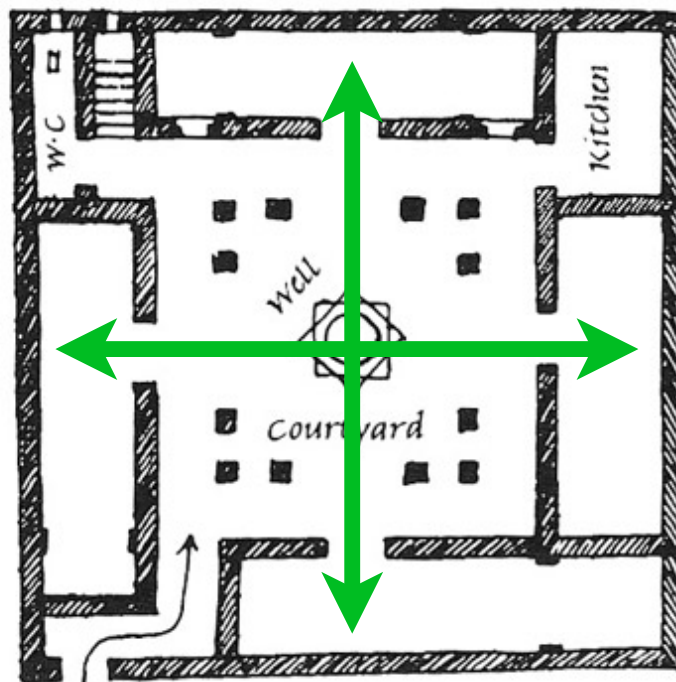

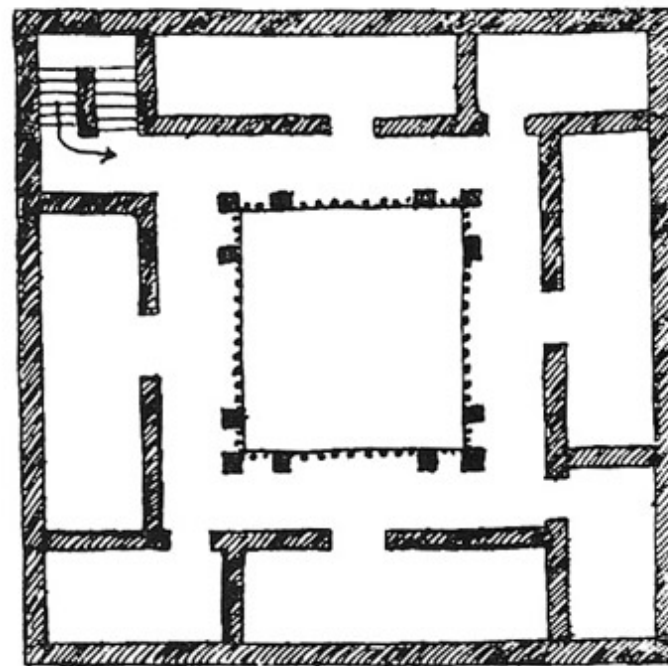

Klippmoskén, Jerusalem

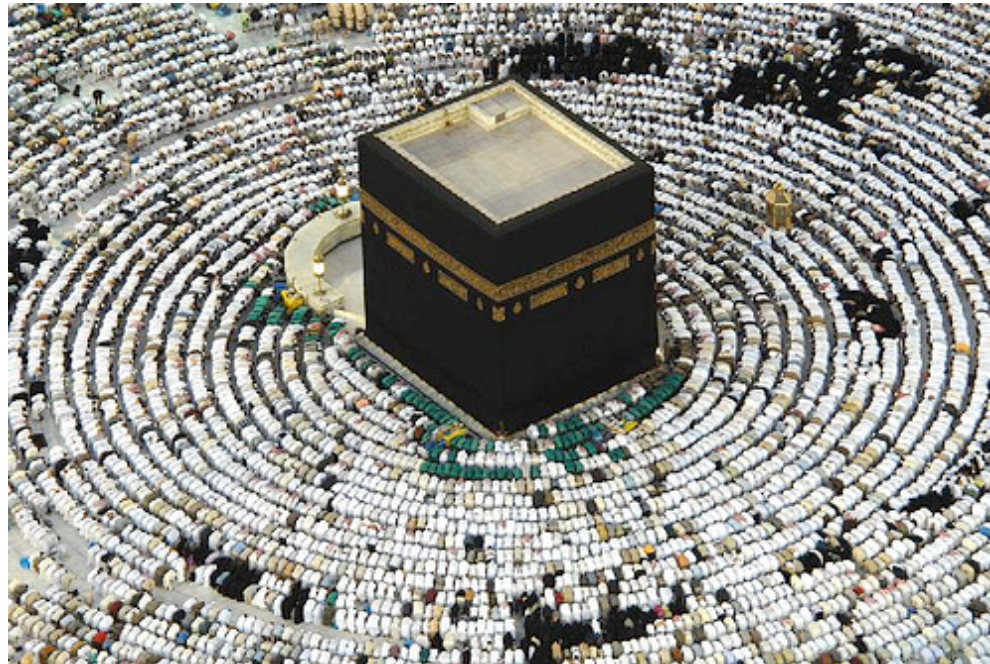
MAROOCKANSKT **HUS**

Plan 0

Plan I

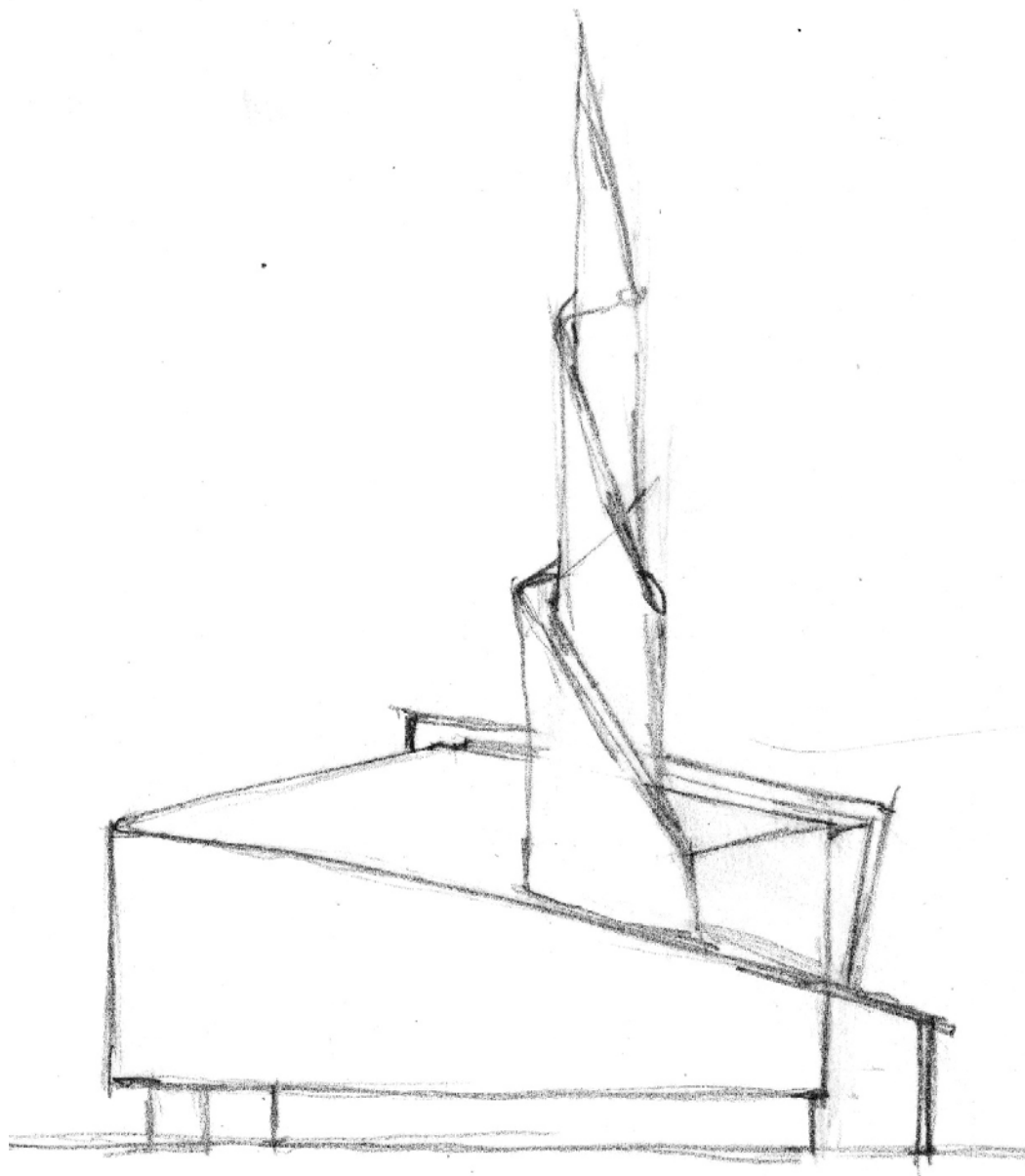

Ka'bah (arab. "kub")

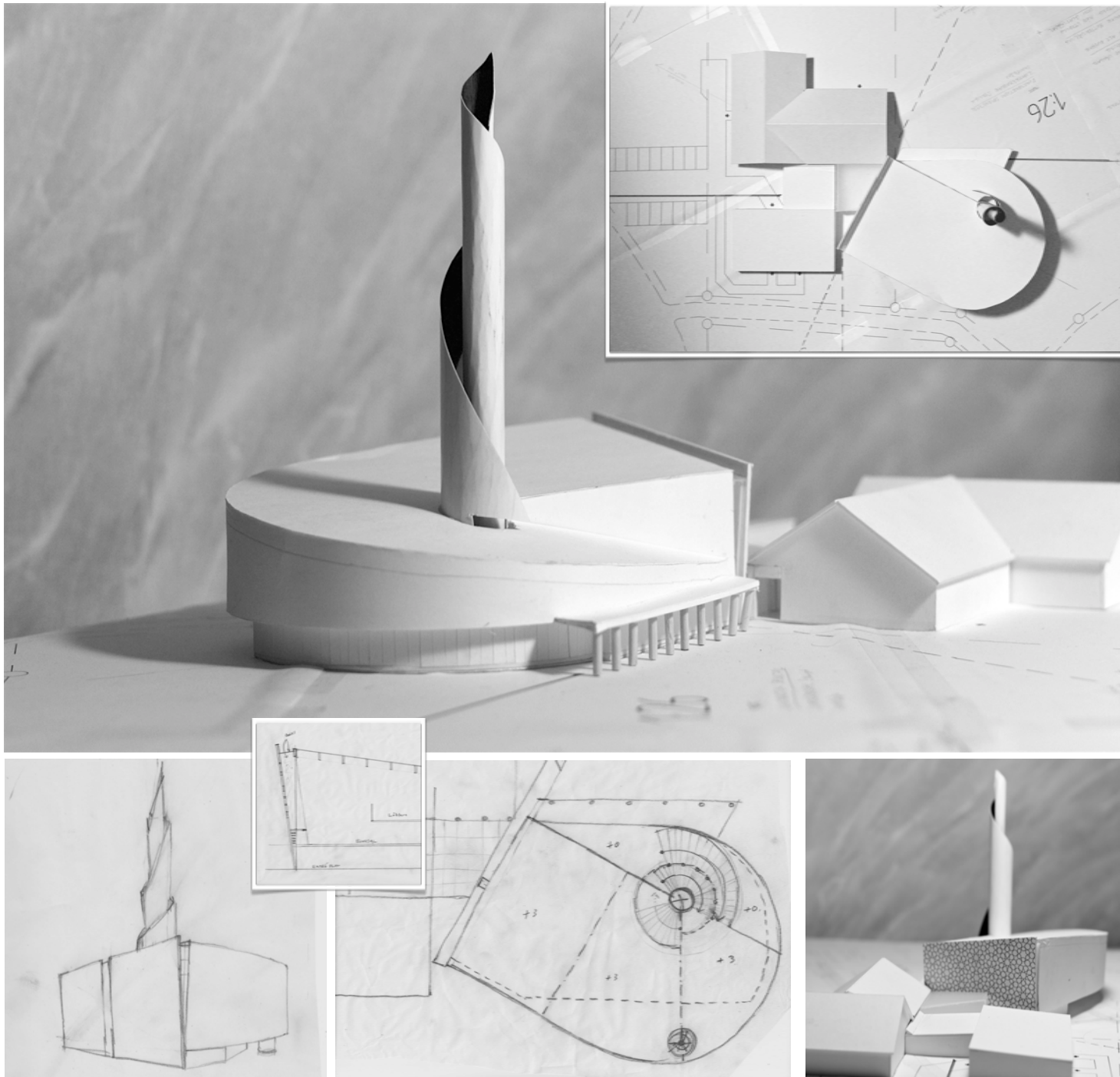

Foto: Max Dahlstrand

Dansande derwisch i Mawlawi-*tariqan*. Dansen är en gudsåminnelse (dhikr) där man i dans prisar Guds enhet (pekar med höger hand vertikalt längs punktens nav samtidigt som kroppen cirkulerar allt fortare runt runt runt). Symboliken är punkten och periferin. Den absoluta stillheten i punktens kärna, näheten till Gud, och hur ett ökat avstånd från denna introducerar ett ökat kaos och hastighet ju längre från kärnan man kommer. Höger hand mottager Guds välsignelse som vänster hand sedan delar med sig till världen som ett läkemedel för hjärta och sinne till alla de som inte ännu kommit nära.

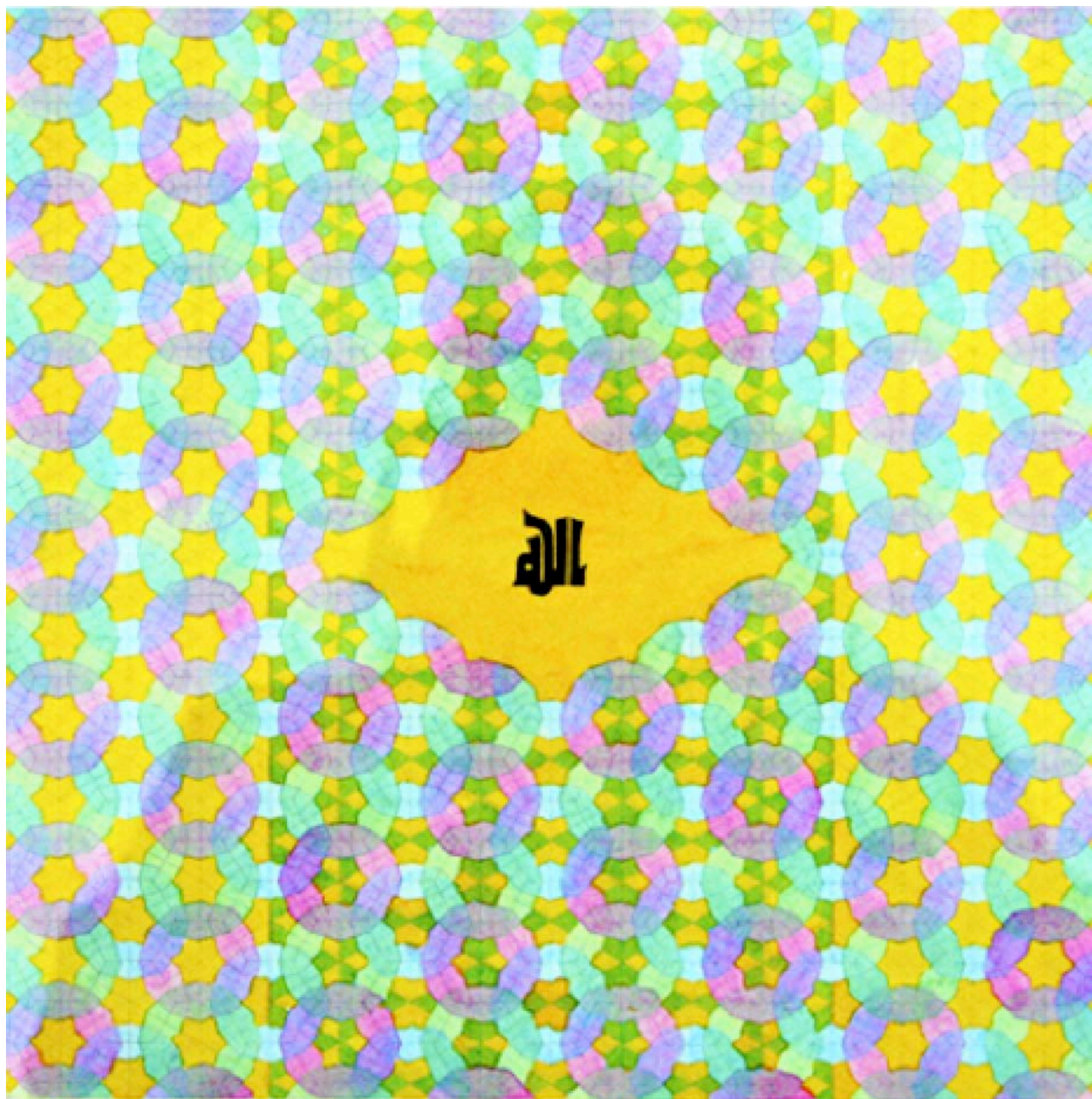

Max Dahlstrand: förslag till moské i Eskilstuna.

Max Dahlstrand: akvarell

Max Dahlstrand: akvarell

Max Dahlstrand: akvarell

Max Dahlstrand: akvarell

Max Dahlstrand: akvarell

"CITERADE" **SUFIER**

Abu Hamid Muhammad ibn Muhammad al-Ghazali
(f. 1058 e.Kr.)

Abu Abdullah Muhammad ibn Ali ibn Muhammad ibn Arabi
(f. 1165 e.Kr.)

Abd al-Karim Qutb al-Din ibn Ibrahim al-Jili
(f. 1365 e.Kr.)

Ikhwan al-Safa
(*Brethren of Purity, filosofiskt sällskap under 1100-talet*)

LITTERATUR

Samer Akkach

Cosmology and Architecture in Premodern Islam
2005 State University of New York

Keith Critchlow

Islamic Patterns - An Analytical and Cosmological Approach
1976 Thames and Hudson

Jan Abas & Amer Shaker Salman

Symmetries of Islamic Geometrical Patterns
1995 World Scientific

Titus Burckhardt

Fez City of Islam
1992 Islamic Texts Society

Max Dahlstrand
Aksaa islamutbildning
Box 45101
104 30 Stockholm

08-758 43 10
max.dahlstrand@islamutbildning.se